

TARJIMANING STILISTIK MUAMMOLARI VA ULARNI O'QITISH MASALALARI

Bozorov Zokir Mehriqulovich
PhD, dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqola tarjima jarayonida yuzaga keladigan stilistik muammolarni o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, ushbu muammolarni o'qitish jarayonida qanday hal etish mumkinligi tahlil qilinadi. Tarjimonning vazifasi nafaqat semantik mazmuni to'g'ri etkazish, balki original matnning stilistik xususiyatlarini ham saqlab qolishdan iboratdir. Bunda lingvistik va madaniy tafovutlarni inobatga olish muhimdir. Maqolada stilistik nozikliklar, kontekstual ifodalar, va badiiy ohangni to'g'ri etkazish masalalari keng ko'lamda tahlil qilinadi. Shuningdek, tarjimaning stilistik muammolarini o'quvchilarga o'rgatishda samarali usullar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: stilistik muammolar, tarjima nazariyasi, lingvistik tafovutlar, kontekstual ifoda, stilistik moslashuv, o'qitish usullari, madaniy o'ziga xoslik, badiiy ohang, tarjima ko'nikmalari, lingvistik usullar.

Stilistik o'zgarishlar va kontekstual muammolar

Tarjima jarayonida stilistik o'zgarishlar va kontekstual muammolar tarjimonning eng asosiy sinovlaridan biridir. Stilistik muammolar, odatda, tilning ma'lum bir madaniyatga xos ifodaviy xususiyatlarini boshqa tilga moslashtirish bilan bog'liq. Har bir tilda qo'llaniladigan ibora, metafora yoki grammatik tuzilmalar boshqa tillarda ko'pincha bevosita ekvivalentga ega emas.

Kontekstual o'zgarishlarning ahamiyati

Tarjima qilinadigan matnning ma'nosini saqlash uchun uning kontekstini chuqur tushunish zarur. Masalan, o'zbek tilida ishlatiladigan metaforalar va iboralar ma'lum bir tarixiy, ijtimoiy yoki madaniy asosga ega bo'lishi mumkin.

Misol:

O'zbekcha:

“Qo'lingdan kelmaydigan ishga bosh urma.”

Buni ingliz tiliga oddiygina:

“Don't take on a task you can't handle.”

tarzida tarjima qilish mumkin. Biroq bu iboradagi "qo'l" so'zining ramziy ma'nosi ingliz tilida unchalik yaqqol anglashilmasligi ehtimoli bor.

Stilistik nuqtai nazardan sinonimlarning tanlovi

Tilga xos sinonimlar va ularning nozik ma'nolari tarjimada jiddiy e'tiborni talab qiladi. Masalan, o'zbek tilida "jonli suhbat", "qizg'in bahs", va "muloqot" kabi bir-biriga yaqin so'zlar mavjud. Ingliz tiliga tarjima qilganda esa ularning barchasi "discussion" yoki "conversation" kabi so'zlarga mos keladi. Bu holatda tarjimon matn kontekstidan kelib chiqib, eng mos sinonimni tanlashi kerak.

Misol:

O'zbekcha:

“Yig'ilish qizg'in bahslar bilan o'tdi.”

Inglizcha tarjima:

“The meeting was filled with heated debates.”

Ruscha tarjima:

“Собрание прошло в оживленных дебатах.”

Bu yerda “bahs” so‘zi stilistik jihatdan mos tarjimani talab qiladi.

Madaniy o‘ziga xosliklar va badiiy ohangni saqlash

Madaniy o‘ziga xosliklarni tarjima qilish stilistik jihatdan murakkab jarayon bo‘lib, o‘quvchida asl matndagi hissiy ta’sirni uyg‘otish uchun chuqur tahlil va ijodiy yondashuvni talab qiladi.

Madaniy muhitning ta’siri

Har bir madaniyat o‘zining lingvistik va stilistik o‘ziga xosliklariga ega bo‘lib, bular tarjimon uchun ham qiyinchilik, ham imkoniyatdir. Masalan, o‘zbek tilida ishlatiladigan “qop-qop gaplar” iborasi majoziy ma’noni ifodalasa, ingliz tilida buni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish ma’nosini yo‘qotishi mumkin.

Misol:

O‘zbekcha:

“Qop-qop gaplar bilan ish bitmaydi.”

Inglizcha tarjima:

“Empty words won’t get the job done.”

Ruscha tarjima:

“Пустые слова не помогут завершить дело.”

Bu tarjimalarda iboraning madaniy mazmuni boshqa tillarga moslashtirilgan.

Badiiy ohangni saqlash muammosi

Badiiy matn tarjimasi jarayonida stilistik va hissiy ohangni saqlash, ayniqsa, muhim hisoblanadi. Poeziya va badiiy asarlarning tarjimasi original matnning estetikasini va tuzilishini saqlab qolishni talab qiladi.

Misol:

O‘zbekcha:

“Kuz yomg‘irlaridan ko‘nglim soviydi,

Yuragimga qaytadi bahor nafasi.”

Inglizcha tarjima:

“My heart grows cold with the autumn rains,

Yet the spring’s breath returns to me again.”

Ruscha tarjima:

“Мое сердце остывает от осенних дождей,

Но дыхание весны возвращается ко мне.”

Bu tarjimalarda she’rning tuzilishi va hissiy ohangini imkon qadar saqlashga harakat qilingan. Biroq, har bir tilning stilistik cheklovlari mavjud bo‘lib, bu tarjimonning ishini qiyinlashtiradi.

Stilistik muammolarni o‘qitish masalalari

Tarjima jarayonida stilistik muammolarni chuqur o‘rganish va ularni o‘qitish masalasi tarjimashunoslikda alohida o‘rin tutadi. Bu jarayon nafaqat tarjimonlik amaliyotini rivojlantirish, balki kelajakdagi tarjimonlarning lingvistik va stilistik bilimlarini mustahkamlash uchun ham muhimdir.

Nazariy asoslar va ularni o‘rgatish usullari

Stilistik muammolarni o‘qitish jarayonida nazariy bilimlar asosiy o‘rinni egallaydi. Talabalarga stilistik kategoriyalar, masalan, ekspressivlik, emotsionallik, va konnotatsiya haqida ma’lumot berish zarur. Bu bilimlar o‘quvchilarga turli tillarning stilistik xususiyatlarini taqqoslash imkonini beradi.

Misol:

O‘zbek tilidagi iboralarning hissiy ta’siri ingliz va rus tillarida qanday ifodalanishini o‘rganish uchun quyidagi mashqlar tavsiya etiladi:

“**Ko‘ngil qoldi**” iborasini tarjima qilish.

Ingliz tilida: “**I felt disheartened.**”

Rus tilida: “**Я почувствовал разочарование.**”

Bu jarayon orqali talabalar stilistik muammolarning murakkabligini tushunadilar.

Amaliy mashg‘ulotlarning ahamiyati

Nazariy bilimlar amaliy mashg‘ulotlar bilan mustahkamlanishi kerak. Tarjima qilingan matnlarni stilistik tahlil qilish va ularning o‘quvchiga ta’sirini baholash bu borada samarali usul hisoblanadi.

Masalan, talabalar o‘zbek tilidan quyidagi jumlaning tarjima qilishda o‘z qobiliyatlarini sinab ko‘rishlari mumkin:

O‘zbekcha: “**Yuragim go‘yo tosh bo‘lib qoldi.**”

Inglizcha: “**My heart felt as if it turned to stone.**”

Ruscha: “**Мое сердце словно окаменело.**”

Mazkur jumlada metaforik ifodaning boshqa tillarga o‘girilishidagi hissiy ta’sir saqlanishini ta’minlash talab qilinadi.

Stilistik moslikni o‘rgatish masalasi

Stilistik moslikni o‘rgatishda o‘qituvchilar quyidagi savollarga e’tibor qaratishlari kerak:

Original matnning stilistik ohangi qanday?

Maqsad til o‘quvchilarida qanday hissiyotlarni uyg‘otadi?

Qaysi lingvistik vositalar bu ohangni saqlab qoladi?

Bu savollarga javob berish orqali talabalar nafaqat tarjimaning lingvistik jihatlari, balki uning stilistik xususiyatlarini ham anglay boshlaydilar.

Xulosa

Tarjimaning stilistik muammolari til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini chuqur anglashni talab qiladi. Ushbu muammolarni hal qilishda tarjimonning lingvistik, stilistik va madaniy bilimlari muhim o‘rin tutadi. Badiiy, ilmiy yoki texnik matnlarni tarjima qilishda stilistik moslikni ta’minlash matnning hissiy ta’sirini, mazmunini va maqsadini saqlab qolish uchun zarurdir. Tarjimonlar bu borada keng ko‘nikmaga ega bo‘lishlari va kontekstual, ekspressiv hamda madaniy jihatlarni hisobga olishlari kerak. Shuningdek, ushbu muammolarni o‘qitish masalalari tarjimonlik kasbining rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Zamonaviy o‘qitish usullari, amaliy mashg‘ulotlar va nazariy bilimlarning uyg‘unlashuvi bu sohada muvaffaqiyatli natijalarni ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
2. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
3. Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода (лингвистические аспекты)*. Москва: Высшая школа.
4. Холматова, Н. (2021). "Таржиманинг стиллик муаммолари ва уларни енгил усуллари". *Ўзбек тили ва адабиёти илмий журнали*.
5. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. John Benjamins.
6. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
7. Latipov, O. (2020). "Таржима амалиётида маданий хосликларнинг аҳамияти". *Таржима назарияси ва амалиёти*.
8. Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*. London: Routledge.
9. Гак, В. Г. (1981). *Общие проблемы перевода*. Москва: Наука.
10. Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Brill Academic Publishers.